

1. Programmi üldinfo

Tulemusvaldkond	Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti teadus, arendustegevus, innovatsioon ja ettevõtlus suurendavad koostoimes Eesti ühiskonna heaolu ja majanduse tootlikkust, pakkudes konkurentsivõimelisi ja kestlikke lahendusi Eesti ja maailma arenguvajadustele.
Valdkonna arengukava/	Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava 2021-2035 Lisaks lähtutakse Turismistrateegiast 2022-2025
Programmi nimi	Ettevõtluskeskkonna programm
Programmi eesmärk	Eesti ettevõtluskeskkond soodustab ettevõtlikkust ning teadusmahuka ettevõtluse teket ja kasvu, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste loomist ja ekspordi ning investeeringuid kõigis Eesti piirkondades.
Programmi periood	2024-2027
Peavastutaja (ministeerium)	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus (EIS) Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA) AS Eesti Varude Keskus (EVK) AS Metrosert MTÜ Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskus

Sisukord

1. Programmi üldinfo.....	1
2. Sissejuhatus	3
3. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava	4
4. Hetkeolukorra analüüs	5
5. Olulised tegevused	9
6. Meetmed, programmi tegevused ja teenused.....	11
Programmi meede 1: Ettevõtluskeskkonna arendamine, rahvusvahelistumise toetamine ja investeringute soodustamine.....	11
Programmi tegevus 1.1. Programmi tegevuse nimetus: Ettevõtluse arendamise soodustamine	11
Programmi tegevus 1.2. Ettevõtete konkurentsivõime ja ekspordi edendamine	12
Programmi tegevus 1.3. Tehnoloogia- ja arendusmahukate investeringute soodustamine	13
7. Programmi juhtimiskorraldus.....	15

2. Sissejuhatus

Programm põhineb Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukaval 2021-2035 ning aitab luua eeldusi, et Eesti teadus, arendustegevus, innovatsioon ja ettevõtlus suurendavad koostöös Eesti ühiskonna heaolu ja majanduse tootlikkust, pakkudes konkurentsivõimelisi ja kestlikke lahendusi Eesti ja maailma arenguvajadustele. Lisaks lähtutakse programmi tegevuste planeerimisel turismi valdkonna strateegiast „Turismistrateegia 2022-2025“¹, mille eesmärk on taastada välisküllastajate ööbimiste arv 2019. a tasemele, viies samal ajal läbi sektori kolmikpööre ehk arendades sektori innovatsioonivõimekust, digitaliseerimist ja kestlikkust.

Programm panustab strateegia „Eesti 2035“ sihtidesse:

- „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“ ja
- „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

Arvestades programmis kõigi turuosaliste ja eri sektorite-valdkondadega, on programm terviklik. Selleks on vajalik ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika, tööstuspoliitika, turismipoliitika, kaubanduspoliitika, välisinvesteeringute usaldusväärse poliitika, tooteohutuspoliitika, tarbijakaitsepoliitika ning iduettevõtluse valdkonna käsitlemine ühes strateegilises raamistikus.

Programmi tegevuste tulemusena on Eesti innovatsiooni- ja ettevõtluspoliitika oluliselt kasvanud Eesti elanike heaolu, parandanud Eesti lõimumist rahvusvahelise majandusega ning ettevõtete konkurentsivõimet.

Võrreldes varasemate programmiperioodidega on valitsemisalade ümberstruktureerimise tulemusel tehtud programmis olulisi muudatusi. Vabariigi Valitsuse seaduse² 01.07.2023 jõustunud redaktsiooni kohaselt on transpordi, ehituse ja energeetika valdkonnad liikunud Kliimaministeeriumi valitsemisalasse, kuid nii TTJA, EVK kui ka Ohutusjuurdluskeskus on jätkuvalt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas. Kuna ettevõtluskeskkonna programmi eesmärk on soodsa ettevõtluskeskkonna arendamine, mille eesmärgist on osa ka tõhus ja kasutajakeskne tegevuslubade menetlus ning ausat konkurentsi ja ohutust tagav ettevõtlustegevuse järelevalve, oli mõistlikum tuua vastavad teenused ettevõtluskeskkonna programmi, mis juba hõlmab teatud ettevõtlusvaldkondade järelevalvet ja tegevuslubade andmist. Samuti on riigi tegevusvarude tagamine palju laiem teema kui energeetika valdkond, mistõttu on ka see teenus toodud ettevõtluskeskkonna programmi. Seega alates 2024. aastast sisaldab programm mitut uut TTJA teenust, kuid ka riigi tegevusvarude tagatuse ja transpordi ohutusjuurdluse toimimist. Kuigi programmi ja programmi tegevuste tasandil programmipuu muutusi ei ole, tähendab see mitme uue teenuse loomist programmi tegevuse „Ettevõtluse arendamise soodustamine“ alla ning seega ka tegevuse eesmärgi laiendamist. Lisaks on alates 01.07.2023 regionaalpoliitika- ja areng liikunud Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi valitsemisalasse ning sellega seonduvalt varasemalt ettevõtluskeskkonna programmis olnud regionaalsed ettevõtlustoetused kajastatud regionaalpoliitika programmis eraldi teenusena.

Programmis kavandatud eesmärkide saavutamine on seotud järgmiste välisvahendite meetmete väljatöötamisega:

¹ <https://www.mkm.ee/media/6794/download>

² <https://www.riigiteataja.ee/akt/111062013007?leiaKehtiv>

21.1.3.1 Ettevõtluskeskkonna arendamine, rahvusvahelistumise toetamine ja investeeringute soodustamine, sh ettevõtete rahvusvahelistumise toetamine; iduettevõtluse hoogustamine; väikese ja keskmise suurusega ettevõtja arenguprogramm; ettevõtete digitaliseerimisega seotud tegevuste toetamine (sh RTE); ettevõtlusteadlikkus, sh juhtimiskvaliteet ja vastutustundlik ettevõtlus; turismisektori elavdamine ja taaskäivitamise toetamine; rahvusvaheliste spordi- ja kultuurisündmuste toetusmeede ning starditoetus.

21.1.3.4 Ettevõtluskeskkonna arendamine, rahvusvahelistumise toetamine ja investeeringute soodustamine

21.6.1.1 Ida-Viru ettevõtluse investeeringute toetus

21.6.1.4 Ettevõtluse mitmekesistamise tugiteenused

21.6.1.5 VKEdede investeeringutoetus

3. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Tabel 1. Ettevõtluskeskkonna programmi eesmärk ja mõõdikud koos sihttasemetega.

Programmi eesmärk:	Eesti ettevõtluskeskkond soodustab ettevõtlikkust ning teadmusmahuka ettevõtluse teket ja kasvu, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste loomist ja ekspordi ning investeeringuid kõigis Eesti piirkondades.				
	2022* (tegelik)	2024 (sihtase)	2025 (sihtase)	2026 (sihtase)	2027 (sihtase)
Eesti positsioon Doing Business indeksis (koht edetabelis)* <i>Allikas: Maailmapank</i>	18. (2020)	N/A**	N/A**	N/A**	N/A**
Kaupade ja teenuste eksport (mld eurot) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	30,9	30	31	32	33
Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL-27 keskmisest (%)*** <i>Allikas: Eurostat (MET_10R_3GDP)</i>	60,7 (2021)	62,05	62,5	62,95	63,4

* Viimane teadaolev tase, erinevuse korral (varem kui 2022) märgitakse taseme all sulgudes vastav aasta

** *Doing Business* tulemustabeli koostamine lõpetati korruptsioonikahtluse tõttu ning uus sarnane tulemustabel tuleb esimest korda välja 2024. aasta kevadel. Siis saame seada uue algtaseme ning sihttasemed tulevikuks.

*** Võrreldes eelmise perioodiga on nii tegelikud kui ka sihttasemed oluliselt suuremate väärtustega tulenevalt mõõdiku meetoodika muutusest. Meetoodika ühildati Statistikaameti töetamise meetoodikaga.

Tabel 2. Ettevõtlusprogrammi rahastamiskava, tuhandetes eurodes.

	2023 eelarve	2024 eelarve	eelarve		
			2025	2026	2027
Programmi kulud	-184 483	-169 209	-192 624	-108 077	-88 972
<i>Meede 1.: Ettevõtluskeskkonna arendamine, rahvusvahelistumise toetamine ja investeeringute soodustamine</i>	-184 483	-169 209	-192 624	-108 077	-88 972
<i>Programmi tegevus 1.1.: Ettevõtluse arendamise soodustamine*</i>	-29 085	-33 070	-33 529	-31 144	-31 142

<i>Programmi tegevus 1.2.: Ettevõtete konkurentsivõime ja ekspordi edendamine</i>	-134 346	-127 427	-150 379	-68 200	-48 095
<i>Programmi tegevus 1.3.: Tehnoloogia- ja arendusmahukate investeeringute soodustamine</i>	-21 053	-8 711	-8 716	-8 734	-9 735

*Kuiigi programmi tegevuse nimetus on sama, hõlmab see peale valitsemisalade ümberkorraldusi uusi teenuseid. Seepärast ei ole ka 2023. ja 2024. aasta eelarved päriselt võrreldavad.

4. Hetkeolukorra analüüs

Ettevõtluses on olnud 2023. aasta esimene pool keeruline. Kaupade ja teenuste eksport on languses ning tööstussektori tootmismahud kukuvad. Sellele on kaasa aidanud üldine keeruline konjunktuur, sest nõudluse langus puudutab mitmeid Eesti suuremaid ekspordipartnereid (Soome, Rootsi, Saksamaa). Rootsi puhul on lisaprobleemiks valuutakursside muutus, kus Rootsi krooni nõrgenemine on vähendanud Eesti ettevõtete hinnaelist. See on kaasa toonud Eesti tööstussektori konkurentsivõime vähenemise. Eelkõige puudutab see puidutööstust ja puitmajade tootmist, kus on ette tulnud mitmeid pankrotte ja koondamisi. Võrreldes 2022. aasta suvega on töötlevas tööstuses kadunud juba ligi 5000 töökohta. Kogu majanduse vaates on seda kompenseerinud töökohtade lisandumine teistes sektorites, eriti tugev on olnud kasv turismis.

Üldjoontes on programmi eesmärkide täitmine graafikus. Püstitatud eesmärkide täitmist toetanud tegevusi ja seotud väljakutseid on avatud järgnevas jaotuses.

Programmi ja programmi tegevuste mõõdikute trendid:

- Eesti positsioon *Doing Business* indeksis ei ole enam asjakohane näitaja. Tulemustabeli koostamine lõpetati korruptsioonikahtluse tõttu ning uus sarnane tulemustabel tuleb esimest korda välja 2024. aasta kevadel.
- Kaupade ja teenuste eksport kasvas 2022. aastal veel kiiresti, kuid 2023. aasta esimeses pooles on tekkinud langus. Nõudlus Eesti kaupade järele on vähenenud ning teenuste sektor ei ole suutnud seda kompenseerida. Samas oleme eelnevalt seatud sihttasemeid ületamas ning veidi nõrgem 2023. aasta ei tähenda veel olulist trendi muutust.
- Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL-27 keskmisest (%) on kasvanud kiiremini kui oodatud. Antud indikaatori 2022. aasta tulemust ei ole veel teada, kuid võimalik, et siis toimud väikene tagasilöökk, kuna Eesti majandus on ainuke majandus EL-is mis kahanes. Edaspidi ootame näitaja kasvu jätkumist ning Eesti 2035 seatud sihttase on küllaltki lähedal.
- Eesti positsioon *IMD World Competitiveness* indeksi alamkategoorias „Äritegevuse efektiivsus“³ Paranes 2022. aasta tabelis kiiremini kui olime prognoosinud ning Eesti jõudis 22. kohale. 2023. aastal jällegi kukkusime 3 kohta jäädes 25 kohale. Kuna tegu on küllaltki volatiilse näitajaga siis võib sarnaseid liikumisi ka tulevikus oodata.
- Digitehnoloogia integreerimine ettevõtlussektoris (Eesti koht DESI indeksis) oli Eesti 13. kohal. Eesti tugevuseks on riigi IT teenused ja nõrkuseks erasektori IT. Varasemalt ootasime

³ Hõlmab viite valdkonda: tootlikkus, tööjõuturg, finantsturud, ettevõtete juhtimine ja väärtushinnangud.

kiiremat paranemist Eesti koha osas aga areng on olnud aeglane. Üheks probleemseks kohaks on näiteks 5G liiga aeglane levik Eestis, kus seni oleme saanud 0 punkti aga järgnevatel edetabelites peaks olukord juba oluliselt parem olema, kuna lõpuks on 5G load välja jagatud.

- Tarka ja õiglast tarbimiskeskonda kirjeldavat EL tarbijatingimuste indeksit 2022. aastal ei avaldatud. Kõige ajakohasem indikaator tarbijate usalduse ja kindluse osas pärineb 2021. aasta detsembris läbiviidud uuringust "Tarbijakaitse olukorrast Eestis", mille kohaselt 91% Eesti tarbijatest on oma õigustest tarbijana teadlikud ning 57% tarbijatest leiab, et TTJA kaitseb tarbijaid oma pädevuste piires hästi. Võrreldes 2012. aastaga on tarbijad muutunud oma õigustest oluliselt teadlikumaks ja informeeritumaks ning usaldus TTJA kui tarbijakaitse pädeva asutuse vastu on märgatavalt kasvanud (toona vastavalt 56% ja 49%). Ajakohasemad andmed peaksid laekuma 2023. aasta lõpus.
- Kolm aastat varem loodud ettevõtete arv, mille käive on suurem kui 200 000 € (kolme aasta keskmisena). Ettevõtete loomine olnud mõnevõrra aeglasem kui oodatud. Samas peaks viimaste aastate kiire inflatsioon aitama eesmärgi täitmisele kaasa, kuna 200 000 eurost käivet on oluliselt lihtsam saavutada. Negatiivsema poole pealt vähendab eesmärgi täitmise tõenäosust võimalik majanduslangus ning üldine keeruline majanduslik olukord 2023. aasta esimesel poolel.
- Eesti kui atraktiivse töökohariigi positsioon on vaikselt paranenud ning oleme ees prognoositud graafikust. Seda vaatamata regioonis toimuvale sõjale. Välitalentide jaoks on väga oluline kriteerium töökoha valikul riigi nähtavus ja maine maailmas. Eesti positsiooni parandamisele on kaasa aidanud Eesti elamise ja töötamise riigi tutvustamiseks tehtavad turunduskampaaniad ja -tegevused, suhtekorraldustegevused rahvusvahelises meedias, osalemine rahvusvahelistel sündmustel ja teemamessidel ning sündmusturundus. Tuleb aga arvestada, et kuna tegu on küsitlusel põhineva indikaatoriga, siis võivad tulemused olla heitlikud.
- Eesti toodete ekspordihind kasvab kiiremini kui Euroopas keskmiselt (2020. aasta kuni sihtaasta) indikaatori täitmine on olnud siiani edukas. 2022. aastal kasvas meie ekspordihind kiiremini kui EL-is keskmiselt. See on oluline, kuna näitab meie konkurentsivõime kasvu.
- Turismiteenuste (reisijateveod ja reisiteenused, sh majutus, toitlustus ja reisikorraldus) eksport on taastumas pärast Covid-19 kriisi, kuid siiski moodustasid turismiteenused 2022. aastal 15% (1,6 mld €) kogu Eesti teenuste ekspordist, mis on oluliselt madalam võrreldes pandeemiaeelse tasemega (2019. aastal oli turismi ekspordi osakaal 29%) ja seda välituristide ööbimiste aeglasema taastumise tõttu (2022. aastal 33% vähem kui 2019. aastal). Välituristid (sh ühepäevastel reisidel) kulutasid Eestis 2022. aastal ligi 1,1 miljardit eurot, mis on 21% vähem kui koroonapandeemia eelsel 2019. aastal (1,4 miljardit eurot). Kui arvestada globaalseid turismi oluliselt puudutavaid trende ja väljakutseid, sh kliimasoojenemist ja ka siseriiklikke majanduse väljavaateid, siis vajavad turismisektori käekäik ja prognoosid põhjalikku analüüsi ja sellest tulenevat terviklikku turismi arengu- ja tulevikuvaadet, mistõttu on MKM käivitanud strateegilise turismi pika vaate väljatöötamise protsessi.
- Tööstustoodangu mahuindeks, 2020 = 100 näitas 2022. aasta esimesel poolel veel kasvu, kuid alates 2022. aasta suvest on olnud mahud languses. Langust veab puidutööstus, mis eelnevatel aastatel oli kasvu veduriks. Ehitussektori kasvu aeglustumine on toonud kaasa ka nõudluse vähenemise puidutööstuse toodangule. Lisaks on sektorit häirinud odava Venemaalt tulnud puidu puudumine ning üldine looduskaitsealistest piirangutest tulenev ebakindlus.

- Ettevõtete investeeringud materiaalsesse põhivarasse (jooksevhindades, lühiaajastatistika mld eurot) on näidanud viimastel aastatel kasvu. Ühest küljest aitab siin kaasa kiirenenud inflatsioon, aga teisalt on tugevalt panustatud laienemisse. Kuigi olukord on ebakindel ootame investeeringute mahtude jätkuvat kasvu.
- Välisinvesteeringud töötlevas tööstuses (mld eurot) on aasta aastalt suurenenud. Järgnevatel aastatel võib tempo pigem langeda. Ühest küljest on tööstussektori toodetel nõudlus langemas, kuid teisalt on Eesti tööjõuturg küllalt piiratud, mistõttu on küllalt keerukas siia uut suuremamahulist tootmist tuua.

Programmi eesmärkide täitmist on toetanud järgnevad tegevused:

- Käivitasime õiglase ülemineku fondi investeeringute toetusmeede kogueelarvega 153 mln eurot, mille raames toetati 2022. aastal *Neo Performance Materials* poolt Narvasse rajatavat magnetite tootmistehast koos teadus- ja arenduskeskusega.
- Eesti taastekava raames käivitusid toetusmeetmed Eesti ettevõtete digi- ja rohepöörde elluviimiseks.
- Venemaa algatatud sõja põhjustatud energiakriisi leevendamiseks ettevõtjatele töötasime välja ning käivitasime erakorralised laenukäenduse instrumendid ning töötasime välja ettevõtjate varustuskindluse toetusmeede.
- Suurendasime Eesti kapitaliturgude võimekust avades regionaallaenu, mis suurendab ettevõtjate ligipääsu kapitalile väljaspool Harju- ja Tartumaad. Täiendavalt valmistasime ette ja tagasime riigieelarvevahenditest EISI ja Kredexi ühendorganisatsiooni sihtkapitali suurendamise 100 mln euro ulatuses, mille tulemusena on edaspidiselt võimalik käendada ettevõtete investeeringuid ja suurtehinguid kuni 10 mln euro ulatuses. Samuti avati taasterahastu toel läbi SmartCapi Rohefondi otseinvesteeringute programm kogumahus 100 mln euro, mis suurendab riskikapitali investeeringuid uutesse rohevaldkonna tehnoloogiaettevõtetesse.
- Märkimisväärse mahu jätkus ettevõtete nõustamine maakondlikes arenduskeskustes, sh e-kaubanduse valdkonnas, mille eesmärgiks on hoogustada regionaalse ettevõtluse arendamist ja e-eksportijate konkurentsivõimet rahvusvahelistel turgudel. Regionaalse ettevõtluse hoogustamiseks nõustati 2022. aastal ettevõtjaid 6274 korral ja asjakohastest sündmustest võttis osa 9072 osalejat (keskmine tagasiside 8,92 punkti 10 punkti skaalal). Suurimast, ettevõtlusnädala sündmustest, võttis seejuures osa 4826 osalejat. Alustava ettevõtja baaskoolituse programmi läbis 447 osalejat. Ekspordi toetamiseks korraldati 6 messireisi, millest võttis osa 46 ettevõtjat. E-kaubanduse koolitusprogrammis toimus 16 (12 EST, 4 RUS) e-kaubandusega alustaja 1-päevast koolitust. Lisaks toimusid mitmepäevased e-kaubanduse baaskursused ning kasvukursused. E-kaubanduse koolitustest võttis osa 1172 osalejat.
- 2022. aastal jätkasime välisinvesteeringute kaasamise tegevustega, eeskätt fookusega teadusmahukatel välisinvesteeringutel. Aastaks seatud eesmärgid said oluliselt ületatud - kaasati 351 mln eurot (CAPEX) mahus välisinvesteeringuid (175% aastaks seatud eesmärgist) ja seeläbi loodi 1578 uut töökohta (158% aastaks seatud eesmärgist).
- Liitsime 2022. aasta jooksul edukalt EASI ja Kredexi, et toetada ettevõtluse tugiteenuste pakkumise kvaliteedi kasvu, suuremat koordineeritust asutuste vahel ja teenuste konsolideerimist. Lähtusime seda tehes kliendi vaatest ning ühe akna põhimõttest. Kliendihalduste ühendamise tulemusel pakutakse edaspidiselt terviklikumat ja kvaliteetsemat

teenust, samuti saab EASi ja KredExi ühendamise kogemusi kasutada tulevikus analoogsete kliendihalduste konsolideerimiste kavandamisel.

- Tööjõu kättesaadavuse parandamiseks leevendasime nõudeid välismaalaste palkamiseks. Alandasime tippspetsialistide palkamiseks vajalikku palganõuet 2-kordselt Eesti keskmiselt brutokuupalgalt 1,5-kordsele ning lõime tehnoloogiapõhistele kasvuettevõtetele meetmete välistalentide hõlpsamaks palkamiseks.
- Töötasime välja riiklik turujärelevalve strateegia eesmärgiga tagada järjepidev ja terviklik lähenemisviis turul olevate toodete ohutuse tagamiseks. Samuti kaasajastasime tarbijate õigusi. Tegime ostjatele läbipaistvamaks veebipõhiste turuplatside (kaup24.ee, osta.ee, Amazon, e-Bay, booking.com) toimimise müüjaid kirjeldava ja pakkumuste järjestuse kujunemise info nõuetega. Ühtlasi kehtestasime nõuded tarbijate kaitsmiseks allahindluste ja hinnaeelisega ning tarbijate esitatud arvustuste ja hinnangutega eksitamise vastu.
- Oluliseks saavutuseks turismisektori konkurentsivõime tugevdamise seisukohast oli Michelin tunnustussüsteemi toomine Eestisse. Ühtlasi töötasime välja Turismistrateegia 2022–2025 eesmärgiga aidata turismisektoril taastuda ja saavutada konkurentsivõime.
- Avalike teenuste kasutamise lihtsustamiseks tegime 2022. aastal algust ettevõtjate sündmusteenuse väljaarendamise projektiga, et tagada ettevõtjale vajalik teave ja ligipääs avalikele teenustele ühest veebikeskkonnast ning ettevõtja ärisündmusest lähtuvalt ühe sujuva teenusena.
- Eesti majandusjulgeoleku, sh riigi jaoks strateegiliste sektorite toimepidavuse, kaupade kättesaadavuse, tarnekindluse ja kriitilise taristu vastupidavuse tagamiseks lõime välisinvesteeringute taustakontrolli mehhanismi.

Ülaltoodud tegevused panustasid strateegia “Eesti 2035” sihtide “Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik” ja “Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik” saavutamisse.

Programmiperioodil püstitatud eesmärkide edendamist raskendavad aga mitmed suuremat tähelepanu vajavad väljakutsed:

- Eesti võimekus **toetada majanduse ja konkurentsivõime kasvuks vajalikke strateegilisi investeeringuid ning suurtehinguid on madal**. Selleks, et suurendada ettevõtjate investeeringuid suurprojektidesse (uute tootmiste rajamine) ja roheinvesteeringute elluviimisse (sh ressursitõhususe tõstmise investeeringud) ning soodustada suuremahuliste eksporditehingute sõlmimist, on oluline suurendada Ettevõtjate ja Innovatsiooni SA (edaspidi EIS) rahastamisvahendite pakkumise võimekust ning lihtsustada riigiasutuste koostöös suurinvesteeringute elluviimisega seotud menetlustoiminguid (eeskätt eri planeeringud ja load).
- Ekspordi, investeeringute mahtude suurendamiseks on oluline võimendada **majandus- ja äridiplomaatia elluviimist**. Selleks tuleb suurendada ja ajakohastada tuge kõrgemat lisandväärtust loovatele Eesti eksporditööriidele, luua eelisarendatavatele fookusvaldkondadele tegevuskava strateegiliselt oluliste investeeringute kaasamiseks ja eksporditehingute soodustamiseks, ning planeerida ja leppida kokku eesmärgid ning tegevused Ukraina ülesehituse kontekstis.
- Turismiteenuste ekspordi suurendamiseks on oluline Eesti Covid-19 pandeemiaeelsete peamiste turismisihukohtade nõudluse taastamine.

- Turismivaldkonna jätkuvaks väljakutseks on **hooajalisuse vähendamine**, kuna kevad-, sügis- ja talvekuude osatähtsus ei ole kasvanud. **Äriturismi kui kõrge lisandväärtusega teenusektori** kasvatamiseks tuleb Eestisse rajada multifunktsionaalne ja suure mahutusega konverentsi- ja messikeskus. Lisaks tuleb äriturismi arendamiseks, aga ka välisinvesteeringute meelitamiseks ja ekspordi toetuseks, tekitada tihedad strateegilised lennuühendused ärikeskuste ja sõlmjaamadega.
- Riik peab muutuma ettevõtja jaoks proaktiivseks ja terviklikuks teenusepakkujaks. **Ettevõtjatele suunatud info ja teenused** tuleb panna suhtlema ja **koondada maksimaalses ulatuses ühte digiväravasse**.
- Tagada tuleb järjepidev ja tõhus **Venemaa-vastaste sanktsioonide rakendamine ja järelevalve**.
- **Ettevõtjate aruandlust** riigile tuleb kaasajastada ja reformida. Selleks tuleb luua riigi kogutavate andmete ühtne süsteem, teha investeeringuid masinloetavate andmete vastuvõtmiseks ja töötlemiseks ning toetada ettevõtjaid ülemineku kiirendamiseks.
- Tööjõu oskused ja kättesaadavus peavad paremini vastama tööturu vajadustele. Selleks tuleb ühtaegu tegeleda nii tööjõu **kompetentside, tööregulatsiooni kui rändepoliitikaga**.

5. Olulised tegevused

Olulised tegevused 2024 – 2027 eesmärkide täitmiseks:

- Toetame Eesti turismisektori kriisijärgset taaskäivitumist Eesti kui tuntud reisisihina ning turisminõudluse suurendamist, mh rahvusvaheliste sündmuste ja konverentside korraldamise toetusmeetme kaudu; erinevate transpordiliikide ühenduste välismaailmaga taastamist ning turismiettevõtete ärimudelite ümberkujundamist sihtgrupi paremaks teenindamiseks;
- Toetame tööstuse digitaliseerimist ja automatiseerimist, et suurendada ettevõtete võimekust ja valmisolekut digitaalsete tehnoloogiate kasutuselevõtuks;
- Toetame kapitaliturgude mitmekesistamist läbi investeerimisfondide ning soodustame kapitalile ligipääsu (regionaallaen);
- Jätkub eksporditööride toetamine äridiplomaatia tegevuste ja riigiasutuste koostöö tõhustamise toel. Samuti jätkub koostöö maakondlike arenduskeskustega ja Riigi Tugiteenuste Keskusega, sh e-kaubanduse valdkonnas, mille eesmärgiks on hoogustada regionaalse ettevõtluse arendamist ja e-eksportijate konkurentsivõimet rahvusvahelistel turgudel;
- Kujundame ümber tarbijavaidluste komisjoni töö korraldamise põhimõtted, et ettevõtjate ning tarbijate erimeelsusi lahendataks tõhusamalt ja kvaliteetsemalt kohtuväliselt ning komisjoni usaldusväärsus suureneks;
- Ettevõtete nõustamistegevuse ja riikliku järelevalvevõimekuse kasvatamisega toetame ausat konkurentsi ja vastutustundlikku käitumist turul.
- Eesti ettevõtete konkurentsi- ja ekspordivõimekuse toetamiseks loome Eesti katselaboritele ja inspekteerimisasutustele võimaluse pakkuda rahvusvaheliselt tunnustatud vastavushindamise teenust ning arendame ja hoiame Eesti mõõteetalone ettevõtjate vajadustele vastava mõõteteenuse pakkumiseks;

- Arendame piiriüleselt, veebipõhiselt ja ühekordse küsimise põhimõtte alusel pakutavaid avalikke teenuseid, et soodustada ja hõlbustada Euroopa Liidu siseturul äritegevust ja kodanike liikumist.
- Ettevõtjate halduskoormuse vähendamiseks arendame 2026. aastaks uuendatud eesti.ee portaali ettevõtja digivärava, mis koondab ettevõtjatele kasutajakeskselt infot ja avalikke teenuseid lihtsaks ja mugavaks avaliku sektoriga suhtlemiseks ning töötame välja kümme „ühast aknast“ tervikteenusena kättesaadavat haldusaladeülest proaktiivset või sündmusteenust, sh nt ettevõtte alustamiseks; riigi eest tähtjaliste kohustuste täitmiseks, finantseerimisvõimaluste leidmiseks;
- Loomingulised reaalajamajanduse kasutuselevõtuks – toetame ettevõtjate äriprotsesside ja aruandluskohustuste automatiseerimist reaalajas toimuvaks andmevahetuseks eelduste loomisega. Eesmärk on muuta ettevõtte haldamise ja majandamisega seotud tegevused taustal toimivaks ning vähendada ettevõtjate halduskoormust. Lisaks 2022. aastal avatud e-arvete ja e-veoslehtede toetusmeetmele on lahenduste kiiremaks kasutusele võtmiseks planeeritud erinevad toetusmeetmed ettevõtjatele vähemalt kuni 2025. aastani, sh andmepõhisele aruandlusele üleminekuks ja e-kviitungi kasutuselevõtuks. Selle jaoks on 2023 aasta alguses kinnitatud Reaalajamajanduse lahenduste piloteerimise toetusmeede kuni 2024 (k.a), millega toetatakse viite erinevat tegevust ja suunda;
- Hõlbustame äritegevust regulatsioonidest tulenevate nõuete ajakohastamise ja leevendamise. Selleks ajakohastame seadusandlust, sh väärismetalltoodete, reklaamivaldkonna ja alkoholi jaemüügi nõudeid.
- Kaasame teadusmahukaid välisinvesteeringuid. Strateegiliselt olulistesse majandussektoritesse tehtavate välisinvesteeringute kaasamiseks lihtsustame riigiasutuste koostöös eri menetlustoiminguid (planeeringute kinnitamine ja lubade väljastamine), tagame selgemad ja suunatumad väärtuspakkumised ning tegevused välisurgudel, ning hindame muuhulgas investeeringute usaldusväärsust tagamaks investeeringute läbipaistvuse ning soodsa mõju Eesti majanduskeskkonnale.
- Riigi toimimiseks hädaolukorras tagame olulise tegevusvaru olemasolu ja hoolitseme varude kasutuselevõtu valmiduse ning varuga seotud majandussektorite toimepidevust eest.
- Tagame transpordisektoris õnnetuste ja intsidentide põhjuste väljaselgitamise ning ohutusalaste soovitude tegemise.
- Regionaalsete investeeringute soodustamiseks suurendame olulisemate regionaalsete osapoolte koostöö süsteemsust ja kvaliteeti konkreetse suurinvesteeringute maandamiseks ning toetame õiglase ülemineku fondi investeeringutoetuste (sh piloottehaste arendamiseks) tõhusamat rakendamist.

6. Meetmed, programmi tegevused ja teenused

Programmil on üks meede, mille all on kavandatud kolm programmi tegevust.

Programmi meede 1: Ettevõtluskeskkonna arendamine, rahvusvahelistumise toetamine ja investeringute soodustamine

Meetme eesmärk on: Eesti on ambitsioonikate äriideede kasvulava ning siinsed ettevõtted toodavad kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid.

Meetmesse koondatud tegevustega soodustakse ettevõtluse arendamist, sh ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna arendamist; ettevõtete konkurentsivõime ja ekspordi edenemist, sh tööstus- ja turismisektori toetamist ning tehnoloogia- ja arendusmahukate investeringute tegemist.

Programmi tegevus 1.1. Programmi tegevuse nimetus: Ettevõtluse arendamise soodustamine

Programmi tegevuse eesmärk: Eesti elanikud on ettevõtlikud ning ettevõtlus- ja tarbimiskeskond atraktiivne.

Seoses EVK ja OJK ning mitme TTJA teenuste lisandumisega on alates 2024. aastast programmi tegevuse eesmärki laiendatud ettevõtelt kogu ettevõtlus- ja tarbimiskeskonnale ning sellega seonduvalt on tegevuse alla lisandunud üheksa uut teenust. Lisaks on ka varasemaid TTJA teenuseid korrastatud.

Tegevuste kirjeldus:

- luuakse soodne kasvupinnas uute ettevõtete tekkimiseks ja nende edasiseks kasvamiseks, sh eraldi väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele mõeldud arenguprogrammi elluviimise toel;
- soodustatakse ambitsioonikate äriideede juurdevoolu, ambitsioonikate ärimudelite loomist ja rakendamist;
- viiakse ellu *Work in Estonia* tegevuskava ja talendipoliitika, et soodustada Eesti ettevõtjatele vajalike tippspetsialistide leidmist (1,6 miljonit eurot);
- rakendatakse tegevusi, mis soodustavad ettevõtjate ja haridusasutuste koostööd ning toetatakse (tööstus)etevõtetele vajalike spetsialistide koolitamist;
- toetatakse ettevõtete teadlikkuse kasvu kestlike, vastutustundlike ja parimatest juhtimispraktikatest lähtuvate ärimudelite arendamiseks kogumahus 9,4 miljonit eurot EL 2021-2027 rahastusperioodi vahenditest;
- vähendatakse ettevõtjate halduskoormust ja ajakohastatakse ettevõtluse regulatsioone (ettevõtluse parendamisele ja kasvule suunatud regulatiivne keskkond), mh töötades välja ettevõtjatele suunatud proaktiivsed digitaalsed avalikud teenused, sealhulgas ettevõtja ärisündmustest lähtuvad sündmusteenused;
- toetatakse reaalamajandusele üleminekut era- ja avaliku sektori koostöös äriprotsesside ja aruandluskohustuse automatiseerimiseks ning digitaliseerimiseks;
- soodustatakse digikaubandust (e-kaubandus, platvormimajandus, jagamismajandus);
- tugevdatakse EL ühtse siseturu toimimist soodustades kaupade, äriteenuste ja digitaalsete ning andmete ühekordse küsimise põhimõttel toimivate avalike teenuste piiriülest liikumist ning õiglast konkurentsi;

- arendatakse tarbijate harjumusi tarbida säästlikult ja targalt ning kujundatakse tarbijate majandushuvide kaitseks kohane õigusraamistik;
- tagatakse toodete ja teenuste ohutus ja nõuetele vastavus;
- tagatakse kvaliteedi infrastruktuuri (standardimise, akrediteerimise, vastavushindamise ja metroloogia) süsteemi toimivus;
- tagatakse riigi tegevusvaru olemasolu ja seiratakse seotud ettevõtjate toimepidavust;
- suurendatakse Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti võimekust tõhustada menetlusprotsesse tarbijavaidlustes ja ettevõtlusvaldkondade järelevalves ning tarbijate ja ettevõtjate nõustamist;
- korraldatakse laeva-, lennu- ja raudteeõnnetuste ja/või intsidentide ohutusjuurdlust, selgitades välja õnnetuste ja intsidentide põhjused ning tehes ohutuslaseid soovitusi või ettepanekuid sarnaste juhtumite vältimiseks tulevikus.

Programmi tegevus 1.2. Ettevõtete konkurentsivõime ja ekspordi edendamine

Programmi tegevuse eesmärk: Ettevõtted hindavad Eestit tegutsemiskeskonnana kõrgelt.

Tegevuste kirjeldus:

- Soositakse kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste ekspordi ja uutele turgudele sisenemist läbi ajakohastatud ning suure mõjuga müügi-, turundus ja teadlikkuse tõstmise tegevuste ning teenuste (riikliku kuvandi edasiarendamine ja juurutamine, sihtturupõhised nõustamised, kasvuprogrammid, koolitused, ühisstendide, visiitide ja kontaktreiside korraldamine jm) kogumahus 60 miljonit eurot EL 2021-2027 rahastusperioodi vahenditest;
- arendatakse edasi riigi äridiplomaatia võimekust, suurendades selleks ministeeriumite ülest koostööd nii valdkondlike kui tehnoloogiapõhiste prioriteetide seadmiseks, protsesside juurutamiseks kui ühiste tegevuste planeerimiseks ning elluviimiseks (sh ühised välisesinduste laienemiskavad ja tööplaanid, eesmärgid välisurgudel, *once only* ja tehnilised lahendused);
- Analüüsitakse ja kavandatakse välisurgudele suunatud tegevusi Ukraina ülesehituse toetamiseks ning selle raames Eesti ettevõtetele koostöövõimaluste ja instrumentide tekitamiseks.
- toetatakse Eesti ettevõtluse, eriti tööstussektori konkurentsivõime kasvu, sh tõusu väärtusahelates;
- toetatakse parimate võimalike tehnoloogiate kasutamist tööstusettevõtetes ning soodustatakse nüüdisaegsetel tehnoloogiatel põhinevate ärimudelite kasutuselevõttu
- tagatakse stabiilne, ajakohane ja ettevõtlust soodustav õiguslik turismiregulatsioon ja seistakse Eesti huvide eest Euroopa Liidu õigusloomes, nt pakettreiside direktiivi muudatus, lühiajalise majutuse üüriteenuste algatus;
- perioodil 2021-2027 toetatakse SF vahenditest turismisektorit kokku 45 miljoni euroga (sh 7 miljonit eurot riiklik kaasfinantseering). Fookus on sektori digitaliseerimise toetamisel, Eesti kui reisisihi tuntuse suurendamisel, rahvusvaheliste sündmuste ja konverentside toetamisel ning tootearendusel ja kompetentside kasvatamisel;
- Õiglase ülemineku fondi raames soodustatakse Ida-Viru piirkonna majanduse mitmekesistamist, sh kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste arendamise kaudu. Selleks toetatakse ettevõtjate investeeringuid uute toodete või teenuste arendamisse fondi perioodil mahus 153 miljonit eurot.

Programmi tegevus 1.3. Tehnoloogia- ja arendusmahukate investeeringute soodustamine

Programmi tegevuse eesmärk: Ettevõtete alustamiseks ja arendamiseks on piisav ligipääs vajalikule finantseerimisele ja kapitalile.

Tegevuste kirjeldus:

- soodustatakse tehnoloogia- ja arendusmahukate välisinvesteeringute kaasamist ning mahu suurendamist ja tagatakse välisinvesteeringute usaldusväärsus. Tutvustatakse Eestit kui paindlikku ja ettevõtjasõbralikku majanduskeskkonda maailmas;
- kujundatakse konkurentsivõimeline ja paindlik investeerimiskeskond kõigis Eesti piirkondades, sh tõhustatakse koostööd regionaalsete osapooltega strateegiliste suurinvesteeringute süsteemsemaks kaasamiseks;
- Arendatakse edasi Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse rahastamisvõimekust suurinvesteeringute ja –tehingute toetamisel, töötatakse välja ettepanekud ja viiakse ellu tegevusi menetlustoimingute lihtsustamiseks strateegiliste suurinvesteeringutele, ning tagatakse süsteemsem ja personaliseeritum lähenemine ning kliendihaldus potentsiaalsetele suurinvestoritele välisturgudel.
- parandatakse ettevõtete finantseerimisvõimaluste (kapitali) kättesaadavust, sh tõmbekeskustest eemal asuvates piirkondades, lisaks on tegevuse alla koondunud kapitaliturgu elavdavad riskikapitali-instrumendid EIS-is nagu Balti Innovatsioonifond I ja II ning EstFund.

Tabel 3. Ettevõtluskeskkonna programmi meede, programmi tegevused ja nende mõõdikud

Planeerimistasandid ja nende mõõdikud	Algtase	Sihttase			
	2022*	2024	2025	2026	2027
Programm	Eesti ettevõtluskeskkond soodustab ettevõtlikkust ning teadusmahuka ettevõtluse teket ja kasvu, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste loomist ja ekspordi ning investeeringuid kõigis Eesti piirkondades.				
Eesti positsioon <i>Doing Business</i> indeksis (koht edetabelis)** <i>Allikas: Maailmapank</i>	18. (2020)	N/A**	N/A**	N/A**	N/A**
Kaupade ja teenuste eksport (mld eurot) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	30,9	>30	>30	32	34
Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL-27 keskmisest (%) <i>Allikas: Eurostat (MET_10R_3GDP)</i>	60,7 (2021)	62,05	62,5	62,95	63,4
Meede 1	Ettevõtluskeskkonna arendamine, rahvusvahelistumise toetamine ja investeeringute soodustamine Eesmärk: Eesti on ambitsioonikate äriideede kasvulava ning siinsed ettevõtted toodavad kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid.				
Eesti positsioon <i>IMD World Competitiveness</i> indeksi alamkategorias „Äritegevuse efektiivsus“ ⁴	22.	21	20	19	18

⁴ Hõlmab viite valdkonda: tootlikkus, tööjõuturg, finantsturud, ettevõtete juhtimine ja väärtushinnangud.

Allikas: IMD konkurentsivõime raport					
Digitehnoloogiate integreerimine ettevõtlussektoris (Eesti koht DESI indeksis) Allikas: Digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeks (DESI) ⁵	13	12	11	10	9
Tark ja õiglase tarbimiskeskond (Eesti näitaja EL tarbijatingimuste indeksis) Allikas: Euroopa Komisjon, Tarbijatingimuste tulemustabel ^{***}	61 (2020)	N/A ^{***}	N/A ^{***}	N/A ^{***}	N/A ^{***}
Programmi tegevus 1.1.	Ettevõtluse arendamise soodustamine Eesmärk: Eesti elanikud on ettevõtlikud ning ettevõtlus- ja tarbimiskeskond atraktiivne				
Kolm aastat varem loodud ettevõtete arv, mille käive on suurem kui 200 000 € (kolme aasta keskmisena) Allikas: Äriregister	1244 (2021)	1400	1500	1550	1600
Eesti kui atraktiivse töökohariigi positsioon Allikas: Rahvusvaheliste talentide konkurentsivõime indeks (GTCL raport)	20.	24	22	20	18
Programmi tegevus 1.2.	Ettevõtete konkurentsivõime ja ekspordi edendamine Eesmärk: Ettevõtted hindavad Eestit tegutsemiskeskonnana kõrgelt				
Eesti toodete ekspordihind kasvab kiiremini kui Euroopas keskmiselt (2020 kuni sihtaasta) Allikas: Eurostat	Kasv oli kiirem (Eesti 21,8% ja EL 15,6%)	Kasv kiirem	Kasv kiirem	Kasv kiirem	Kasv kiirem
Turismiteenuste eksport (mld/EUR) Allikas: Statistikaamet	1,6	2,1	2,4	2,6	3
Tööstustoodangu mahuindeks, 2020 = 100 Allikas: Statistikaamet	110,2	110	115	120	125
Programmi tegevus 1.3.	Tehnoloogia- ja arendusmahukate investeeringute soodustamine Eesmärk: Ettevõtete alustamiseks ja arendamiseks on piisav ligipääs vajalikule finantseerimisele ja kapitalile				
Ettevõtete investeeringud materiaalsesse põhivarasse (jooksevhindades, lühiajastatistika mld eurot) Allikas: Statistikaamet	3,9	3,2 (1,1 mld)	3,5 (1,3 mld)	3,7 (1,7 mld)	3,9 (2,1 mld)
Välisinvesteeringud töötlevas tööstuses (mld eurot) Allikas: Eesti Pank ⁶	4	4,2	4,5	5	5,5

* Viimane teadaolev tase, erinevuse korral (varem kui 2022) märgitakse taseme all sulgudes vastav aasta

** *Doing Business* tulemustabeli koostamine lõpetati korruptsioonikahtluse tõttu ning uus sarnane tulemustabel tuleb esimest korda välja 2024. aasta kevadel. Siis saame seada uue algtaseme ning sihttasemed tulevikuks.

***Möödiku avaldamisega ei ole Euroopa Komisjonil plaanis jätkata.

⁵ https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=66938

⁶ <https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/MAJANDUSKOOND/r/2053/1902>

7. Programmi juhtimiskorraldus

Programmi koostavad MKM-i majandusarengu ning ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna valdkonnad koostöös. Programmi elluviimise eest vastutab Majandus- ja infotehnoloogiaminister.

Programmi aluseks olevate strateegiliste dokumentide koostamisel on konsulteeritud partneritega nii teistest avaliku sektori organisatsioonidest kui ka era- ja mittetulundussektorist, sh saadeti teadus- ja arendustegevuse ning ettevõtluse 2022. aasta tulemusaruanne arvamuse avaldamiseks ka teaduspoliitika ja innovatsioonipoliitika komisjonidele⁷.

Programmi seire toimub vähemalt kord aastas, mil toimub jooksev andmete ülevaatamine, et vajadusel asjakohaseid muutusi teha. Programmi täitmise kohta antakse aru igal aastal teadus- ja arendustegevuse ning ettevõtluse tulemusvaldkonna tulemusaruande koosseisus. Nii erinevate perioodide programmid kui tulemusaruanded on leitavad Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kodulehelt⁸.

Valitsemisaladest on programmi koostamise ja rakendamise kaasatud Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus, MTÜ Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskus ja AS Metrosert ning alates 2024. aastast lisaks AS Eesti Varude Keskus ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi struktuuriüksusena ohutusjuurduse ülesannet täitev Ohutusjuurduse Keskus.

⁷ Vabariigi Valitsuse 19.05.2005 määrus nr 108 „Teaduspoliitika komisjoni ja innovatsioonipoliitika komisjoni moodustamise kord ja töökord“ <https://www.riigiteataja.ee/akt/902696?leiaKehtiv>

⁸ <https://www.mkm.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/strateegiline-juhtimine/tegevuspohine-riigielarve>